

## КОРУПЦІЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Мельченко В. І.

Нагальною проблемою сьогодення України стала корупція, яка поширюється на багато сфер життя. Розуміння явища «корупція» поступово викривлюється в думках народу і починає сприйматися як норма поведінки. Корупція проявляється всюди, витісняючи не тільки правові норми українців, а й етичні.

Найбільшу шкоду корупція приносить освітній сфері, знижуючи якість освіти й науки. Згубним чином вона впливає, насамперед, на суспільні ідеали, що сприяє погіршенню виховання молоді. Саме через це ефективна протидія корупції у сфері освіти - дуже важливе питання.

Головна мета - це спроба дослідити в широкому розумінні сутність корупції, роблячи висновки, спираючись на сучасні погляди науковців стосовно корупції, її сфери впливу на життя, наслідків, запропонувати авторське визначення поняття «Корупція».

У дослідженні корупції використовувалися такі ефективні методи: порівняльний аналіз, систематизація сучасних наукових праць та законодавства. Об'єкт дослідження - поняття «корупція». Предмет вивчення - норми антикорупційного законодавства, спеціалізована література, що торкається проблем ефективної протидії корупційним правопорушенням, нормативно-правові акти.

Викоринити намір брати чи давати хабар у закладах освіти можна завдяки впровадженню активних заходів антикорупційної діяльності, в основі якої лежить відповідне до чинного законодавства України забезпечення. Саме рішучі дії влади в тандемі з учасниками освітнього процесу і самими громадянами можуть сприяти ефективним змінам у питанні подолання корупції.

Протягом останніх років в Україні активно проводилися дослідження з визначення ставлення народу до корупційних схем, які є в освітній сфері. Експерименти показали такі результати: більш ніж 50% населення з метою вирішення проблем схильне до вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією. Значна частина опитаних не кваліфікує ці однозначні вчинки як злочинні дії. Причому всі правопорушники, що згодні для вирішення питань давати хабарі, повністю усвідомлюють невідповідність цих дій професійній етиці, моральним нормам.

**Ключові слова:** корупція, хабарництво, державне управління, вища освіта.

**Melchenko V. I. Corruption in higher education institutions**

Corruption, which spreads to many spheres of life, has become an urgent problem in Ukraine today. The understanding of the phenomenon of "corruption" is gradually distorted in the thoughts of the people and begins to be perceived as the norm of behavior. Corruption manifests itself everywhere, displacing not only the legal norms of Ukrainians, but also ethical ones.

Corruption causes the greatest harm to the educational sphere, reducing the quality of education and science. The harmful influence is primarily on the devaluation of social ideals, which contributes to the deterioration of the upbringing of young people. That is why effective combating corruption in the field of education is a very important issue.

Purpose of the study. The main goal is an attempt to explore the essence of corruption in a broad sense, drawing conclusions based on modern views of scientists regarding corruption, its sphere of influence on life, consequences; to offer the author's definition of the concept of "corruption".

Methods, object and subject of research. The following effective methods were used in the study of corruption: comparative analysis, systematization of modern scientific works and legislation. The object of research is the concept of "corruption". The subject of study is the norms of anti-corruption legislation, specialized literature concerning the problems of effective counteraction to corruption offenses, regulatory legal acts.

It is possible to eliminate the intention to take or pay bribes in educational institutions by introducing active anti-corruption measures, which are based on ensuring compliance with the current legislation of Ukraine. It is the decisive actions of the authorities in tandem with participants in the educational process and citizens themselves that can contribute to effective changes in overcoming corruption.

In recent years, Ukraine has been actively conducting research to determine the attitude of the people to corruption schemes that exist in the educational sphere. Experiments have shown the following results: more than 50% of the population is prone to committing corruption-related offenses to solve problems. A significant part of respondents do not qualify these unambiguous actions as criminal actions. Moreover, all offenders who agree to pay

## Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення

*bribes to resolve issues are fully aware of the discrepancy between these actions and professional ethics and moral norms.*

**Key words:** *corruption, bribery, Public Administration, Higher Education.*

### Постановка проблеми та її актуальність.

Одна з найактуальніших проблем України - корупція у вищій освіті. Науковці, викладачі і всі учасники навчального процесу стають заручниками корупційних схем, які, на думку автора, можна подолати завдяки впровадженню таких кроків: систематичне проведення для наочності попередження корупційних правопорушень в навчальних закладах вищої освіти відкритих лекцій, які чітко відображають різні сценарії поведінки в тих чи інших ситуаціях; подолання проблеми пасивності суспільства в питаннях протидії корупції; розробка плану залучення до антикорупційної діяльності населення, що ладне брати активну участь у викритті проблемних моментів (культура повідомлення про вчинення корупційних правопорушень спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції).

Для значного зростання антикорупційного потенціалу суспільства потрібно вкладати зусилля, пов'язані з роз'яснювальною роботою з населенням, щоб практика корупції вважалася українцями неприйнятною. Для розробки ефективних заходів протидії корупції необхідний глибокий науково обґрунтований аналіз задля виявлення причин її виникнення. Чітке розуміння сутності цього негативного явища в освітній сфері сприятиме формуванню тактики і стратегії антикорупційної діяльності, постановці мети у боротьбі з корупцією, визначенню засобів її протидії з урахуванням всіх важелів структур управління освітою.

Нині проблема корупційних правопорушень у сфері освіти розглядається у вузькому сенсі - виключно з позиції економіки, кримінального права та кримінології. Але це помилкові судження, бо насамперед корупція в освіті - соціальне явище. Саме тому для запобігання корупції, її протидії треба розглядати проблему, спираючись на дисциплінарний підхід.

### Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Багато вітчизняних дослідників та науковців займаються тривалий час вивченням поняття корупції, її сутності. Серед найбільш цікавих аналітичних праць із вивчення питань корупційної діяльності та протидії хабарництву можна виділити публікації таких науковців: А.Я. Естрін, Ю.А. Комісарчук, В.В. Побережний, І.Ю. Тимофєєва, Є.В. Невмер-

жицький, А.С. Політова, М.В. Фоміна, В.І. Франчук, Л.Г. Коваль, Н.В. Кузнєцова, В.О. Криволапчук, С.М. Клімова, В.В. Кузьменко та ін.

**Метою статті** є ґрунтовне дослідження корупції у сфері вищої освіти (її сутність, причини і наслідки), аргументація необхідності формування стратегії та тактики антикорупційної діяльності (пропозиції щодо її профілактики).

У дослідженні викладені актуальні матеріали: від базових теоретичних знань у питаннях протидії корупційним діям, розгляд норм антикорупційного законодавства до формування стратегії та тактики для провадження важелів впливу на суспільне ставлення до корупції (формування негативного ставлення до будь-яких проявів корупційної діяльності в освітніх навчальних закладах та бажання повідомляти про вчинення правопорушень, пов'язаних із корупцією), усунення наслідків корупції у сфері освіти.

**Виклад основного матеріалу.** У багатьох наукових публікаціях є безліч різноманітних визначень корупції. Етимологія терміна «корупція» - латинське слово *Corruptio* (корупція). Його тлумачення (переклад) - «псування та підкуп».

Стосовно визначення корупції, це поняття в загальноприйнятому нині розумінні вперше сформульовано в 1979 році на 34-й Сесії Генеральної Асамблеї ООН. Експерти організації встановили, що корупція - це виконання посадовими особами будь-якої діяльності або повної бездіяльності у сфері здійснення їхніх безпосередніх посадових повноважень із порушенням чи без посадових інструкцій за винагороду в будь-якій формі в інтересах того, хто її надає.

У Великому тлумачному словнику української мови трактування корупції полягає в тому, що це діяльність осіб, прийнятих на виконання функцій держави, які задля одержання матеріальної вигоди, пільг, послуг чи інших переваг погоджуються протиправно використовувати надані їм повноваження та владу. Корупцією вважають пряме використання посадовою особою свого службового становища, маючи на меті особисте збагачення. Також цей злочин можна тлумачити як продажність та підкупність громадських діячів, урядовців.

У криміналістиці корупція має низку ознак: корупційні правопорушення відбуваються виключно у сфері діяльності органів місцевого самоврядування та державної влади; суб'єкт корупції - особа, що наділена посадовими повноваженнями; корупційні взаємини з'являються через зловживання провладною чи посадовою

Найуживаніші визначення поняття «корупція»

Суб'єкт, що сформулював визначення	Тлумачення визначення
Дев'ятий конгрес ООН (Каїр, 1995 р.)	<i>Корупція</i> - зловживання державною владою для отримання особистої вигоди.
Міждисциплінарна робоча група Ради Європи	<i>Корупція</i> - хабарництво, будь-яка інша поведінка осіб, що виконують певні обов'язки в державному чи приватному секторі, які призводять до порушення обов'язків, покладених на них як на державну посадову особу або на приватного співробітника (незалежного агента), або ж стосовно відносин іншого типу. Мета цих діянь - отримання будь-яких незаконних вигод для себе чи інших.
Секретаріат ООН Кримінальні кодекси Німеччини, Франції, Італії, США	<i>Корупція</i> - комплекс, що включає 3 класифікаційні групи кримінальних діянь: вчинення посадовими особами крадіжки (розкрадання та присвоєння державної власності), зловживання службовим становищем із метою одержати невинновдані особисті вигоди, конфлікт інтересів, що виникає між особою користю та громадянським обов'язком. Корупційним діянням прийнято вважати низку посадових злочинів: <i>хабарництво, зловживання владою, шахрайство, вимагання, крадіжка, використання службового становища у власних інтересах.</i>
Transparency International	<i>Корупція</i> - така поведінка осіб, що обіймають посади в державному секторі (держслужбовці, політики), наслідок якої - незаконне та неправомірне збагачення їх самих чи їхніх близьких через зловживання державними повноваженнями.
Узагальнене визначення, викладене в офіційних документах ООН та Ради Європи	Корупція має характерні ознаки: пряме заподіяння шкоди авторитету державної служби чи іншим інтересам держави; незаконність одержаних матеріальних та нематеріальних благ державним службовцем; використання держслужбовцем свого становища всупереч інтересам держави; наявність у державного службовця наміру вчинити певні правопорушення - неправомірні дії (бездіяння), що об'єктивно завдадуть шкоди інтересам служби та держави; корисливий намір або інша зацікавленість держслужбовця у використанні власного становища та влади.

особою своїми повноваженнями. У цьому корупційному правопорушенні саме вона позначає об'єкт торгу, внаслідок якого суб'єкт корупційного діяння отримує конкретні блага матеріального чи нематеріального характеру; корупцією вважаються виключно діяння, що вчиняються посадовою особою, яка бажає цим правопорушенням задовольнити свої корисливі інтереси чи задля вигоди інших осіб. Неправомірні дії, їх неетичність із боку посадової особи, що виконуючи обов'язки, спрямовує свою роботу на отримання прибутків у будь-якій формі (задоволення корисливих інтересів), належать до категорії «корупція».

Наукові публікації дають ширше трактування корупції, виділяючи це явище як багатоаспектне соціальне явище:

корупція - реакція членів суспільства на вади соціального прогресу, результат якого - недосконале функціонування суспільних та державних інститутів. Це нагальне питання сучасності явно відображає політичні, економічні, соціальні, ідеологічні явища та процеси;

корупція - це психологічне явище, що напряму пов'язане із внутрішнім світом високопосадовців і державних чиновників, які тимчасово можуть перейти межу моралі чи навіть залишитися за нею назавжди;

корупція - особлива інфраструктура повсякденних взаємовідносин, що включає представників всіх гілок влади, органів контролю та правоохоронної системи, політичних діячів та інших високопосадовців (керівників організацій та підприємств).

Навіть зараз відсутність правової точності корупції, незважаючи на чимало визначень цього терміна, породжує багато питань, проблеми щодо притягнення злочинців до відповідальності перед законом.

Задля розкриття корупційних правопорушень, що провокують неправомірні злочини, правоохоронним органам слід у кожному випадку встановити фактори корупції. Вони полягають у дослідженні при підозрі корупційних схем процесів, явищ та чинників, що здійснюють зумовлений вплив на соціум. Можна виділити фактори

## Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення

корупції, враховуючи зміст правопорушень та їх сферу поширення:

1) *політичні*: прорахунки в діяльності політики (недосконалість реформ), суспільно-політична нестабільність, мінливість політичних інститутів; невірноваженість можливостей та функцій галузей уряду; недолік результативного контролювання роботи влади; неясність та необґрунтованість антикорупційної політики;

2) *економічні*: кризові явища в економічній сфері; криміналізація економіки (робота в тіні), надмірна увага держави до економіки;

3) *організаційно-управлінські*: недосконала організація компанії влади, мала ефективність концепції урядового управління країною, надмірні повноваження бюрократичного апарату; недосконалість у формуванні владних структур; неідеальна концепція контролювання, націлена на спостереження за розподілом муніципальних ресурсів; труднощі, пов'язані з управлінням великими територіями; масивний малоефективний бюрократичний апарат; порівняно невисока заробітна плата у службових осіб;

4) *правові*: незабезпеченість верховенства права та закону в державних владних установах (недотримання норм міжнародного права); часта безсистемна та безпідставна зміна законодавства; незрозумілі для багатьох неадекватні санкційні міри (покарання) за вчинення корупційних правопорушень;

5) *ідеологічні*: в державі повністю відсутня чіткість визначення ідеології державної служби, а також системи цінностей;

6) *морально-психологічні*: в населення немає чіткої аналогії у визначенні корупції, що ця проблема тотожна із соціальним злом; деморалізація в суспільних колах; знецінення моралі; невизначеність майбутнього (в народі немає впевненості у кращому завтрашньому дні).

Крім того, є інші групи факторів, які породжують корупцію. Серед них:

- *інформаційні*, що включають відсутність прозорості та відкритості державного механізму перед громадянами; присутність зон офшору та інформаційна асиметрія;

- *соціальні*: процвітання кланів серед високопосадовців; користування в чиновників «дружніх та родинних відносин»; непотизм; звичай надання презентів та подарунків, хабарів;

- *культурно-соціальні*: існування концепції норм бюрократичної поведінки; поблажливе ставлення суспільства до корупції.

Опитування серед українців про ставлення до корупції показали несподівані результати.

Більшість досліджених (51,1%) зізналися, що ставляться до корупції позитивно, вважаючи її невід'ємною частиною ринкових відносин. Для них корупція - дієвий важіль для вирішення власних проблемних питань. Понад 60% українців бере активну участь у корупції, даючи хабарі чи інші подарунки високопосадовцям. Попереджувати цю проблему сьогодення та протидіяти корупції погоджується лише 36% населення України.

Для досліду українцям було задане питання з приводу того, чи готові вони гіпотетично стати борцями з хабарництвом. Запитання звучало таким чином: «Якщо з Вас вимагатимуть задля вирішення проблеми дати хабар, як Ви вчините у цій ситуації?». З результатами дослідження можна ознайомитися в таблиці. Вони неприємно вражають та обурюють.

Третина українців без жодних вагань погодилася дати хабаря, третина не визначилася зі своїми діями в подібному випадку і тільки 16% опитуваних ні в якому разі не дадуть «презент». Але навіть та мала частина, що не хоче заохочувати чиновників до корупційних схем, нікуди не звернеться, щоб притягнути хабарника до відповідальності.

Лічені відсотки опитуваних згодні і самостійно вчиняти протидії махінаціям, збираючи компромат на здирників. Ці активні громадяни ладні боротися всіма можливими способами з корупціонерами, залучаючи ЗМІ, пишучи скарги керівництву, заяви у правоохоронні органи.

Опитування продемонструвало, що в українців майже відсутні наміри щось змінювати в житті, протидіяти корупції, попереджаючи відповідні злочини нечистих на руку чиновників. Навіть елементарні дії на зразок звернення до ЗМІ чи вищих інстанцій викликають в опитуваних здивування.

Окремо хочеться виділити результати опитування серед підприємців. Майже третина бізнесменів відразу ладні дати хабар задля швидкого та делікатного розв'язання проблеми. Значно менша кількість підприємців відмовляється платити посадовцям для вирішення бізнес-справ. Є й ті, що ладні відстоювати свої права і не платити задля просування бізнесу, публічно заявляючи про злочинні дії та вимагаючи заслуженого покарання чиновника.

Близько 11% підприємців у разі натяку на хабар напишуть скаргу до правоохоронних органів, 9% звернуться за допомогою до громадських організацій і тільки 8% повідомлять про корупційний злочин ЗМІ. Ще менше опитуваних (лише 7%) захотіли би поскаржитися керівникам нечистого на руки чиновника-хабарника.

Результати досліджу

Як вчинять опитувані в разі натякання на хабар чи його вимагання	Населення України загалом, %	Підприємці, %
Погодяться дати хабар	36,5	29,2
Напишуть скаргу вищому керівництву цього службовця	4,6	7,2
Повідомлять про ситуацію правоохоронним органам (поліції, СБУ, прокуратурі)	4,6	11,0
Звернуться до суду	2,7	6,2
Повідомлять вищі інстанції (Президента, Прем'єр-міністра, мера тощо)	1,7	4,2
Звернуться для освітлення корупційних дій у засоби масової інформації	1,7	8,5
Напишуть звернення до громадської організації	1,2	9,7
Відмовляться від вирішення питання за допомогою сплати хабаря	15,9	6,0
Інше	3,1	7,0
Важко визначитися з відповіддю	31,1	24,4

З опитування видно, що як підприємці, так і пересічні громадяни в багатьох випадках ставляться до проблеми корупції як до звичного явища. Насамперед, багато хто вважає, що вимагання хабаря - звичайна практика того органу влади, куди звертається людина, а не ініціатива окремого службовця цієї організації чи державної структури.

Досліджуючи проблему корупційних обороток в освітній сфері, можна сміливо відокремити основних дійових осіб хабарницьких схем. Чинниками чи джерелом корупції вищих навчальних закладах виступають не тільки керівництво навчального закладу, викладацький персонал, а й студенти з батьками. Між всіма цими суб'єктами можуть сформуватися «ненормативні відносини» - це стосунки, що суперечать посадовим інструкціям робітників вузу, моральним нормам суспільства, а також нормам законодавства. У таких відносинах можливі такі прояви корупції: підношення, побори, фаворитизм через хабарництво, так званий «блат». Корупція може проявлятися на різних рівнях функціонування системи вищої освіти.

Символічно підстави для виникнення корупції в освітніх закладах можна поділити на кілька груп:

1) *об'єктивні мотиви*: недостатнє фінансування (низька заробітна плата у працівників освітніх закладів), обмежена кількість місць для вступу випускників до вузу за затребуваними на ринку праці спеціальностями (в першу чергу, на бюджетну форму навчання); недосконалість законів, що спрямовані на боротьбу з хабарництвом;

2) *суб'єктивні фактори*: стан апатії у викладачів, їх розчарування розбіжності фактичного проходження навчального процесу з теоретичним (ускладненість проведення лекцій та практичних

занять), який ще й не дає їм достатньої матеріальної винагороди за старанну працю; відсутність пошани до викладачів із боку студентів та їх батьків; принципове замовчення студентами вищих навчальних закладів випадків корупційної оборудки;

3) *об'єктивно-суб'єктивні мотиви*: після влаштування на роботу в заклад вищої освіти викладачу не уникнути витрат, які деякі робітники закладів освіти ладні компенсувати шляхом вимагання хабаря; недосконалі соціальні та правові гарантії захисту серед освітян.

Аналізуючи чинне законодавство України, його практичне впровадження в життя громадян та використовуючи низку обґрунтованих наукових праць, що торкаються питань регулювання у сфері освіти, можна зробити висновки, які допоможуть визначити низку ефективних антикорупційних дій. Вивчення теоретичних матеріалів дає змогу ґрунтовно дослідити зміни і визначити актуальні тенденції корупції у сфері освіти.

Спираючись на недосконалість вітчизняного законодавства, пропонуються нові кроки вирішення дослідницького завдання із запобігання проявам корупції:

1. Корупція у сфері освіти має чітко трактуватися як негативне соціальне явище. Умисне використання посадовою особою задля власного збагачення чи поліпшення матеріальному стану інших осіб своїх повноважень у корисливих цілях суперечать інтересам суспільства і України загалом;

2. Адміністративно-правовий механізм антикорупційної діяльності в освітній сфері - цілісна система правових засобів, яка характеризується згодою взаємовпливаючих компонентів.

У сфері освіти до найпоширеніших видів адміністративно-правового механізму протидії корупції зараховують:

## Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення

1) адміністративно-правові норми, націлені на усунення корупційних злочинів, їх запобігання;

2) адміністративно-правові відносини, які формуються під час антикорупційної роботи;

3) реалізація норм адміністративного права в процесі запобігання та протидії випадків корупції.

Механізм адміністративно-правового регулювання включає функціональні складові частини: акти із застосування адміністративно-правових норм; наявність в освітян та науковців культури та свідомості в питаннях права; діяльність науково-педагогічних працівників у рамках чинного законодавства (збереження законності функціональних обов'язків освітян).

3. У ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» є чітке розмежування суб'єктів запобігання корупційним злочинам з огляду на їх функціональне призначення:

1) відповідальність за розробку, подальшу реалізацію та координаційні дії антикорупційної політики держави несуть такі суб'єкти України: Президент, Верховна Рада, Кабінет Міністрів, органи прокуратури та державної влади, співробітники органу з питань антикорупційної політики (уповноважені особи);

2) за виявлення фактів корупції, розслідування цих правопорушень безпосередньо відповідають спеціальні підрозділи (суб'єкти) таких державних відомств: Міністерства внутрішніх справ України, СБУ, Військової служби правопорядку у ЗСУ, податкова міліція;

3) у виявленні, запобіганні та здійсненні заходів щодо припинення корупційних злочинів беруть участь уповноважені підрозділи органів державної влади, органи виконавчої влади (самоврядування місцевого рівня), незалежно від форми власності та підпорядкованості організації, установи та підприємства, їхні службові та посадові особи, звичайні громадяни (громадські об'єднання при взаємній згоді).

4. У літературі можна знайти безліч різноманітних позицій із приводу ставлення суспільства до цього нагального питання та визначень терміна «корупція», організаційно-правової площини протидії корупційним злочинам у сфері освіти. Відсутність ефективного механізму протидії корупційним схемам та складність цього явища дає поштовх до подальшого різнобічного вивчення проблеми. Тільки так можна розробити дієві способи подолання правопорушень, пов'язаних із хабарництвом. Задля цього необхідно звернути увагу на кілька аспектів.

По-перше, для поглибленого розуміння кореня проблеми корупційних діянь у сфері освіти необ-

хідно дослідити передумови виникнення корупції та чинників, що можуть сприяти розвитку державної антикорупційної політики, проаналізувати заходи, що нині використовуються задля протидії та запобіганню хабарництва.

По-друге, в точному організаційному, адміністративному осмисленні явища корупції в навчальних закладах необхідно чітко визначити механізми запобігання корупції, щоб можна було розробити системи заходів для практичного застосування в боротьбі з подібними правопорушеннями.

5. Основна складність визначення суб'єкта корупції у сфері освіти пов'язана зі з'ясуванням таких чинників:

- у Законі України «Про запобігання корупції» науковці чи педагоги не зазначені суб'єктами корупційних правопорушень;

- чинне законодавство України чітко визначає, що освітяни та науковці не є держслужбовцями, а отже, не підпадають під дію антикорупційних статей;

- аналізуючи судові рішення про притягнення осіб, підозрюваних у корупційних правопорушеннях, до відповідальності, можна побачити велику проблему через неоднозначність тлумачення в суддів суб'єктів відповідальності за хабарі. Потрібно розробляти єдиний підхід у тлумаченні визначень корупційних діянь.

Під час судових процесів із притягнення до відповідальності за корупцію посадових осіб встановлено:

а) посадовими особами (юридичними особами публічного права), про яких не йдеться в п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України, вважають тих, хто здійснює організаційні та розпорядчі функції та отримує заробітну плату за рахунок бюджетних коштів (державних чи місцевих). Це прописано у пунктах «б» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції». До таких осіб належить керівництво вищих навчальних закладів, їхні заступники, а також декани зі своїми заступниками, завідувачі кафедр. Інші освітяни, що безпосередньо займаються викладацькою діяльністю, не є посадовими особами, що унеможлиблює прирівнювання їх до посадових осіб. Такі науково-педагогічні працівники не можуть належати до суб'єктів відповідальності, хоча одержують заробітну платню з держбюджету (про це зазначено у п.п. «б» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»);

б) через те, що освітня діяльність - вид публічних послуг, посадовими особами місцевого самоврядування вважаються працівники державних

та комунальних закладів освіти (згідно із п.п. «б» п. 2 ч. 1 ст. 3 ЗУ «Про запобігання корупції»), хоча вони не вважаються державними службовцями;

с) особи, які на постійній основі чи тимчасово обіймають посади, що тісно пов'язані з виконанням адміністративно-господарських, організаційно-розпорядчих обов'язків, можуть притягатися до покарання за корупцію. Також до відповідальності згідно Закону України «Про запобігання корупції» (п. 3 ч. 1 ст. 3) можна притягати спеціально уповноважених осіб, що не є службовими особами, але їх діяльність пов'язана з наданням послуг відповідно до підписаного договору з освітньою установою, підприємством чи організацією.

Суб'єктами відповідальності за корупцію можуть стати науково-педагогічні працівники, що працюють у приватних учбових закладах. Це керівники приватних вузів (директор, завідувач, ректор), заступники осіб, що обіймають керівні посади у вищих навчальних закладах (перший проректор, проректор, перший віцепрезидент, президент), а також завідувачі кафедр, декани і його заступники.

6. Досвід свідчить про те, що заходи запобігання корупційній діяльності до робітників, які здійснюють керівництво трудовим колективом вищого навчального закладу чи його підрозділом, виправдані. Вони потрібні за обома напрямками: під час вступної компанії студентів до ЗВО; під час навчального процесу чи на його завершальному етапі.

Повне подолання корупції - складний процес, але світова практика демонструє, що і наразі існують максимально ефективні та болючі для правопорушників методи. Подальші дослідження автора присвячено не тільки вивченню позитивних зрушень у методах корупції у світовій практиці, а й запровадження цих методів для запобігання, протидії корупції в системі вищої освіти. У сфері науки пріоритетним напрямом профілактики та запобігання корупції залишається боротьба з плагіатом. Плагіат як явище можна викоринити з освітньої сфери в той момент, коли суспільство буде гостро потребувати якісної академічної спільноти. Сфері освіти через це не уникнути запуску процесу люстрації, яка полягатиме в тому, що у вуз не будуть приймати на роботу викладачів чи реєструвати їх як учасників науково-освітньої конференції, якщо вони звинувачувані у плагіаті.

Неприємна практика користується популярністю в Україні, яка полягає в тому, що випускник вузу не пише дисертацію самостійно, а замовляє працю в когось, а потім успішно захищає цю

роботу. Через це виникає нагальна необхідність посилення контролюючих функцій та підвищення відповідальності за діяльність спеціалізованих учених рад. Їх безпосередні функції - проведення експертної оцінки дисертацій, що подаються до захисту, оцінка впровадження результатів досліджень із дисертаційної роботи у практику, призначення опонентів.

**Висновки.** Ця стаття з дослідження корупції, що є негативним суспільним явищем та величезною проблемою у сферах науки й освіти, ставить акцент на двох важливих аспектах у боротьбі зі злочинними схемами: увага зосереджена на поглибленні розуміння суспільством корупції, а також заходів щодо протидії, запобігання корупційних злочинів, дослідження умов їх появи у сфері освіти та чинників, які сприяють розвитку протидії корупції в Україні; виявлене чітке організаційне та управлінське осмислення необхідності визначення механізмів, що зможуть запобігати та протидіяти корупційним діям у галузі освіти, а також ефективних заходів для боротьби з цим негативним феноменом в українських вищих навчальних закладах. Таким чином, можна стверджувати про існування основних напрямів стратегічного значення з виведення вищої освіти з кризового стану. Зокрема, задля цієї мети варто визначити організаційно-правові аспекти протидії корупційним оборудкам у закладах освіти.

#### Література

1. Прояви корупції в системі освіти: запобігання та протидія : навч.-мет. посіб. / К.А. Бабенко, Н.Г. Діденко, М.В. Кондрашова та ін. Київ : Грамота, 2015, 184 с.
2. Заброра Д.Г. Державна антикорупційна політика в Україні: теорія, правова основа, інституціалізація [Текст] : монографія / Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Сімферополь : Кримнавчпеддержвидав, 2013. 367 с.
3. Прохоренко О.Я. Корупція по-українськи : монографія. Київ : НАДУ, 2005. 166 с.
4. Закон України «Про запобігання корупції». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 49. Ст. 2056. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
5. Кримінальний кодекс України. кодекс від 05.04.2001 р., редакція від 01.05.2016 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

*Мельченко В. І.,  
кандидат юридичних наук,  
доцент кафедри менеджменту  
Донбаської державної машинобудівної академії*